

Yttrande

2022-01-11

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
u.remissvar@regeringskansliet.se
Regeringskansliets dnr: U2021/03432

Handläggare:
Elisabet Göransson

Formas dnr: 2021-02787

Yttrande avseende utredningen ”Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur” (SOU 2021:65)

Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) har granskat innehållet i rubricerat betänkande.

Sammanfattning

Långsiktiga förändringar

- Formas anser att det finns områden som rör organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur som behöver förändras. För att möta detta, föreslår Formas att regeringen tillsätter en kommitté för att utreda förutsättningar för en ny oberoende myndighet med mandat att arbeta med forskningsinfrastrukturfrågor i ett brett perspektiv, bredare än utredningen föreslår, som också tar höjd för högsta vetenskapliga kvalitet och samhällsnytta.
- Formas tillstyrker utredningens förslag att samla digitala forskningsinfrastrukturer i en gemensam organisation.

Kortsiktiga förändringar

- För att främja näringslivets medverkan och främja tillgången till forskningsinfrastrukturer som möter samhällsutmaningarna, tillstyrker Formas utredningens förslag att bredda respektive förnya Vetenskapsrådets och Vinnovas uppdrag samt att Rådet för forskningens infrastrukturer (RFI) får en bredare representation.
- För att förtydliga vikten av ett bredare samhällsperspektiv föreslår Formas att Formas får motsvarande uppdrag med utökat mandat för att lyfta hållbarhetsfrågorna kopplade till nationell forskningsinfrastruktur.
- Formas anser att det finns potential för en mer effektiv användning av forskningsinfrastruktur genom att stärka samverkan mellan näringsliv och andra samhällsaktörer.
- Formas föreslår att formerna för att finansiera nationell forskningsinfrastruktur breddas.

Polarforskningsfartyg

- Formas är positiv till att säkra tillgången till polarforskningsfartyg för svenska forskare. Det är nödvändigt att svenska polarforskare har tillgång till en forskningsisbrytare, oberoende av de tre alternativen i utredningen. Det är viktigt att man tänker långsiktigt och att beslut fattas på gediget underlag, med tydligt hållbarhetsperspektiv, som inkluderar motsvarande ambitionsnivå för polarforskning. Formas anser att de olika alternativen bör utredas vidare.

Formas ställningstagande

Formas ser att forskningsinfrastrukturfrågor blir allt viktigare, både för forskning och för samhället i en bredare bemärkelse. Forskningsinfrastrukturer spelar en viktig roll i ökad kunskap och nyttiggörande av forskningsresultat för att nå målen i Agenda 2030. En roll som, enligt Formas, behöver förtydligas och förstärkas. Nationella och internationella forskningsinfrastrukturer är ofta starkt kopplade till varandra och bör därför behandlas tillsammans.

Långsiktiga förändringar som behövs inom forskningsinfrastrukturuområdet

Formas anser att det finns områden som rör organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur som behöver förändras. Dessa områden är helt eller delvis adresserade i utredningen. Nedan följer de behov inom forskningsinfrastrukturuområdet som Formas anser är särskilt viktiga.

- Forskningsinfrastrukturer bör utvecklas i ett brett perspektiv för att möta både forskningens (högsta vetenskaplig kvalitet) och samhällets behov. Inte minst inom hållbarhetsområdet och i arbetet med Agenda 2030.
- Nationell forskningsinfrastruktur är stora samhällsinvesteringar och det behövs en långsiktig förankring och långsiktiga processer i styrningen av dessa. Strategier och finansiering av forskningsinfrastruktur bör ses i ett långt perspektiv och sträcka sig över regeringens mandatperioder. Det är viktigt att beslut tas på rätt nivå. De som fattar besluten bör ha god kunskap om och förståelse för det komplexa forskningsinfrastrukturlandskapet och dess betydelse för forskning av högsta vetenskaplig kvalitet, industriella behov och samhällsnytta.
- Det finns behov av ökad samverkan kring forskningsinfrastrukturer. För att forskningsinfrastrukturer ska nyttjas på ett effektivt sätt behöver samverkan mellan olika aktörer i samhället stärkas, så som lärosäten, näringsliv, forskningsfinansiärer, forskningsinstitut och andra myndigheter med ansvar för frågor som rör digitalisering, databaser, miljöövervakning och öppen vetenskap. För detta behövs en tydlig samverkansplattform.
- Det finns ett behov av att samla de digitala infrastrukturerna i en gemensam organisation. Gärna i samverkan med myndigheten för digital förvaltning (DIGG). Digitalisering är viktigt för all forskningsinfrastruktur. Därför behövs ett nära samarbete och samordnad styrning av fysiska och digitala infrastrukturer.
- Det finns behov av en central oberoende stödfunktion med särskild kompetens inom forskningsinfrastrukturuområdet. Ett komplext område som ofta kräver specialistkompetens, vilket enskilda myndigheter inte alltid har möjlighet att upprätthålla. Denna stödfunktion skulle rikta sig till lärosäten eller andra aktörer med ansvar för forskningsinfrastrukturer. En sådan funktion skulle även ansvara för en samlad kommunikation om forskningsinfrastruktur och öppen vetenskap samt vara ett kunskapsstöd till beslutsfattare om forskningsinfrastrukturfrågor.

- Det finns behov av en samlad kartläggning och hantering av olika typer av infrastrukturer. Även de som idag inte räknas som forskningsinfrastrukturer men har en viktig betydelse för forskning. Exempel på sådana är demonstrationsanläggningar och myndigheters databaser (såsom databaser för miljöövervakning).
- Det finns behov av att kartlägga finansieringen av forskningsinfrastruktur. Det är viktigt att få en samlad bild av finansieringen och hur mycket medel Sverige lägger inom forskningsinfrastrukturuområdet. Detta har även betydelse för Sverige i EU-sammanhang, för att stärka möjligheterna att påverka och erhålla EU-medel.

Idag finns ingen enskild aktör som kan tillgodose och möta de behov som är adresserade ovan. Därför anser Formas att förutsättningarna för en ny oberoende myndighet med mandat att arbeta med forskningsinfrastrukturfrågor i ett brett perspektiv bör utredas. Detta perspektiv bör vara bredare än det som utredningen föreslår och ta höjd för högsta vetenskaplig kvalitet och samhällsnytta. Denna myndighet bör vara oberoende men ha nära samverkan med lärosäten, näringsliv, forskningsfinansiärer, forskningsinstitut samt andra myndigheter och aktörer i samhället med intressen i forskningsinfrastrukturfrågor.

Att inrätta en ny myndighet är en långsiktig åtgärd som tar tid att implementera. Formas föreslår därför att regeringen tillsätter en kommitté som utreder detta vidare.

Förändringar i ett kortare perspektiv

Utredningen föreslår att Vetenskapsrådet ska få ett bredare uppdrag för att främja tillgång till forskningsinfrastruktur som möter samhällsutmaningarna samt att Vinnovas mandat att främja näringslivets medverkan ska förnyas och förtydligas. Vidare föreslår utredningen att Rådet för forskningens infrastrukturer (RFT) får en bredare representation.

Formas tillstyrker dessa förslag men vill förtydliga vikten av forskningsinfrastruktur ur ett bredare samhällsperspektiv och föreslår därför att Formas får motsvarande uppdrag att lyfta hållbarhetsfrågorna kopplade till nationell forskningsinfrastruktur. Vetenskapsrådets fokus är främst vetenskaplig kvalitet. Vinnovas fokus är främst att främja tillväxt. Formas skulle i detta sammanhang bidra med samhällsnytta ur ett bredare hållbarhetsperspektiv.

Formas anser att det finns potential att öka användningen av forskningsinfrastruktur och göra den mer effektiv genom att stärka samverkan mellan näringsliv och andra samhällsaktörer. Detta är viktigt även i ett hållbarhetsperspektiv.

Formas anser att det behövs fler finansieringsformer för nationell forskningsinfrastruktur. Idag sker finansieringen främst genom utlysningar. Andra typer av finansieringsformer skulle kunna utredas, till exempel upphandling.

Fortsatt tillgång till polarforskningsfartyg

Formas är positiv till att säkra tillgången till polarforskningsfartyg för svenska forskare. Formas anser att polarforskning är ett viktigt område och att det är nödvändigt att svenska polarforskare har tillgång till en forskningsisbrytare, oberoende av de tre alternativen i utredningen; hyra plats på en isbrytare, hyra av isbrytare eller konstruktion av ny isbrytare. Det är viktigt att man tänker långsiktigt och att beslut fattas på gediget underlag, med tydligt hållbarhetsperspektiv, som också inkluderar motsvarande ambitionsnivå för polarforskning. I beslutsunderlaget bör det ingå en långsiktig finansieringsmodell för en forskningsisbrytares hela livscykel.

I utredningen föreslås att regeringen bör använda Vetenskapsrådet och andra relevanta forskningsråd för att utvärdera vilka konsekvenser olika alternativa lösningar har för svensk polarforskning. I en sådan utvärdering bör Formas medverka.

Mot bakgrund av detta anser Formas att de olika alternativen för att säkra tillgången till forskningsisbrytare för svenska forskare bör utredas vidare.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Ingrid Petersson, efter föredragning av forskningssekreterare Elisabet Göransson. I beredningen har även analytiker Karla Anaya-Carlsson och innovationskoordinator Mattias Blomberg deltagit.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Ingrid Petersson

Elisabet Göransson